

El fantasma de la torre

*Propostes
didàctiques*

Juli Capilla i Fuentes

E@PLA!

© 2002 Francesc Gisbert i Muñoz
Coberta de Miquel Mollà
190x130 mm, 128 pàgines
Enquardernació en rústica

© 2002 Edicions del Bullent, SL
De la Taronja, 16 - 46210 Picanya
961 590 883
info@bullent.net
Director de la col·lecció: Marc Candela
Disseny: Miquel Mollà

INTRODUCCIÓ: LA LITERATURA FANTÀSTICA

El fantasma de la torre, de Francesc Gisbert, és una novel·la que podem inserir clarament dins del gènere fantàstic, un dels motius clàssics de la narrativa universal. Les característiques d'aquest gènere narratiu són especialment atractives i suggeridores per a un lector encuriolit, donat a la ficció, que es deixa seduir per la fantasia i la imaginació. Es tracta, per tant, d'un tipus de discurs que, pel seu dinamisme i les característiques narratològiques que presenta –fonamentades, bàsicament, en una estructura ferma, perfectament travada, i per la presència d'una sèrie de constants que li són pròpies–, és especialment adequat per a un lector juvenil. Això no exclou, en absolut, els adults: el lector experimentat trobarà en aquesta obra, i en d'altres de semblants, motius i arguments de delecció literària.

Però, quins són els motius o els elements que ens permeten de encabir aquesta obra literària dintre del fantàstic? Per tal de justificar l'adscripció de l'obra que tenim entre mans dintre d'aquest gènere literari, ens acollirem a alguns dels paràmetres que Tzvetan Todorov va establir l'any 1970 a *Introduction à la littérature fantastique*.

Segons Todorov, per poder parlar de literatura fantàstica, cal que tinguem ben presents les condicions següents:

- Presència d'un element o d'un fenomen sobrenatural trasbalsador, inexplicable des del punt de vista racional.

- Cal que el lector, davant d'aquest element/fenomen sobrenatural, dubte entre una explicació natural i una explicació sobrenatural del fenomen, si més no al començament.

- Cal que el lector adopte una certa perspectiva o actitud davant el text: evitarà, per tant, una explicació racional del fenomen, però també poètica o al·legòrica.

- El dubte que ens "exigeix" el text pot veure's reflectit o exterioritzat en un personatge, tot i que no és obligatori.

- Cal distingir entre el *meravellós* i l'*estraný*.

1. L'*estraný* es dóna quan ens podem explicar l'element "sobrenatural". Per exemple, una història de fantasmes que resulta d'un somni.

2. El *meravellós*, en canvi, es produeix quan no podem justificar o explicar-nos el sobrenatural racionalment. El *meravellós* significa que acceptem el fenomen sobrenatural sense explicar-nos-el segons les convencions de la raó. I com arribem a acceptar aquest element "irracional"? La clau d'aquesta "adequació", que el lector aplica més o menys conscientment sobre aquest tipus de text, ve donada per l'acceptació d'una altra convenció: que estem davant d'un text molt determinat les característiques intrínseques del qual ens obliguen –o ens inviten– a deixar de banda la incredulitat. Al capdavall, l'operació d'adaptació que aplica el lector a aquest tipus de text consisteix a suspendre aquesta incredulitat, a menystenir el codi de comprensió de la raó.

Classificació del *meravellós*:

- *Meravellós pur*: un conte de fades.

- *Meravellós hiperbòlic*: forçat a través de l'exageració (per exemple, el conte "L'hedera hèlix, de Pere Calders). Pot tenir una base natural que s'exagera, una base d'explicació natural (per exemple, "Història natural", de Pere Calders).

- Meravellós exòtic: desconeixem què és el que produeix el fenomen sobrenatural, a qui o a què podem atribuir el sobrenatural i per què.
- Meravellós instrumental: la ciència-ficció. Es tracta d'històries basades aparentment en la ciència, però que en realitat només se'n serveixen per explicar una història fantàstica.

L'AUTOR

Francesc Gisbert i Muñoz (Alcoi, 1976) és professor de valencià. Ha escrit algunes novel·les per a joves, com ara *El secret de l'alquimista*, *El misteri de la Lluna Negra* (Premi Ciutat de Torrent i Premi de la Crítica de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valencina, IIFV, al llibre juvenil), *Misteris S.L.* (Premi de Narrativa Infantil Vicent Silvestre 2003) i *El somriure de l'Esfinx* (Premi Ciutat de Borriana de Novel·la Juvenil en valencià 2004). Amb *El fantasma de la torre* va ser guardonat amb el Premi de Narrativa Juvenil Enric Valor 2001.

ARGUMENT

Òscar i la seua família es traslladen a un misteriós hotel situat a la vora d'un penya-segat de la costa per tal de treballar-hi. A poc a poc, però, s'adonen que els hostes que l'habiten són un punt estrafolaris i fantasmagòrics, que l'amo oculta algun cosa i que la gent de la població més pròxima es manté de manera prudencial al marge de l'hotel.

Mentrestant, Òscar coneix Sònia i Àlicia, que viuen prop de l'hotel. Òscar i les seues amigues hauran de fer front a les visions estranyes, els somnis inquietants, les morts inexplicables i les maniobres nocturnes que es produeixen a l'hotel. Tot plegat sembla ser el producte d'un fantasma. Però darrere d'aquests fenòmens sobrenaturals, s'hi amaga una antiga història que es repeteix de manera cíclica al llarg dels temps i que respon a sinistres interessos.

FITXA TÈCNICA

Títol de l'obra: _____
Autor: _____
Editorial: _____
Col·lecció: _____ Núm.: _____
Ciutat i any d'edició: _____
Tema/gènere: _____
Lloc i temps aproximats de l'acció: _____
Argument: _____
_____
_____
_____
Tipus de narrador: _____
Personatges principals: _____
_____
_____
Valoració personal: _____
_____
_____
_____

CONTROL DE LECTURA

1. Quin és el protagonista de la narració?
2. Una de les dues xiques que Òscar coneix és estranya. Per què?
3. De quina manera es manifesta el fantasma de la torre?
4. Quin és el sinistre objectiu de l'amo de l'hotel?
5. Expliqueu el contingut que revelen les dues cròniques periodístiques que apareixen a la narració.
6. Quina relació té la gent del poble amb l'hotel?
7. A la narració, hi ha una carta. Qui n'és l'autor?
8. Quin és el paper de Willi en la història?
9. Com descriu Òscar els amics del seu germà?
10. Al final de la història, Òscar li deixa un llibre a Alicia. Qui ha escrit aquest llibre?

LA NARRACIÓ: EL FANTASMA DE LA TORRE COM A PROTOTIPUS DE NARRACIÓ ADSCRITA AL GÈNERE FANTÀSTIC.

1. L'escenari on té lloc la història narrada és prototípic de les narracions fantàstiques. Podríeu localitzar al text algunes d'aquestes descripcions espacials? Comenteu aquests fragments tot indicant també els recursos que s'hi utilitzen per tal de crear un ambient tètric i/o de suspens:

La carretera flanquejada per una avinguda de xiprers centenaris, esmolats i punxeguts cap al cel, com crits detinguts en el temps. El terreny era àrid i erm, i només verdejaven alguns matolls d'argelagues i margallons entre les roques. Roques d'un precipici escarpat, de pedra negra i lluenta, que ericava cinc-cents o sis-cents metres en vertical a tocar de la costa (pàg. 9)

La veritat és que no imaginava de quina forma podria gaudir l'estiu en un lloc com aquell. Un casolot deixat caure sobre una penya, a més de mitja hora a peu del poble. I habitat d'uns personatges tan inquietants i extravagants com els que no tardaria a conèixer (pàg. 14)

Aquell edifici estava dotat d'una estranya ressonància, que feia que el soroll més xicotet es desplaçara amplificat a tot arreu del casal (pàg. 28)

M'havia paregut veure una ombra. (...) la llum de la lluna il·luminava tènueament l'estança. Les taules i les cadires, de nit, semblaven els esquelets de criatures estranyes. (...) Quan de sobte, vaig tornar a veure aquella ombra, eixint del restaurant per l'arc que menava al rebedor. Ara ja no hi havia cap dubte. Alguna cosa es movia, a gran velocitat. I no era humana. (pàg. 45)

2. Indiqueu algun altre passatge en què l'autor descriu una ambient tètric i/o de suspens.
3. Tot i que no té cap transcendència a la narració, hi ha elements descriptius que ens permetrien situar la història en algun punt de la nostra geografia. Sabríeu dir on?
4. Hi ha algun personatge a la novel·la portador d'elements fantàstics o sobrenaturals? Quina relació hi estableix amb la resta? Quan es descobreix que posseeix aquests poders sobrenaturals? Qui se n'adona abans, el lector o el protagonista?
5. L'autor dóna algun indici de les característiques sobrenaturals d'aquest personatge, abans de descobrir-ho del tot? Quina funció té en la narració el fet que no sabem fins a ben entrada la història qui és l'element portador del fantàstic?
6. A banda d'aquest personatge sobrenatural, hi ha algun personatge més que podem qualificar de sobrenatural? Hi ha personatges que participen de característiques sobrenaturals?
7. Com i de quines diferents maneres se li manifesta el sobrenatural al protagonista?
8. Què representa el somni del protagonista?
9. Per què es veu atret de manera irremissible el protagonista? Com es manifesta aquesta atracció?
10. La història presenta alguna alteració temporal? És a dir, es produeix o no la superposició d'espais i de personatges d'èpoques diferents en una mateixa seqüència temporal? Són només una sensació del protagonista?
11. L'"explicació" que el narrador ens proporciona dels fenòmens sobrenaturals ve donada per un element irracional prototípic de les narracions fantàstiques, el fantasma. Podries indicar quins elements caracteritzen aquesta mena de "personatges" a través del text?
12. El fantasma posseeix poders sobrenaturals. Podríeu dir quins?
13. A través de quin animal es manifesta a voltes el fantasma?
14. Quins són els elements de la narració que podem qualificar de sobrenaturals? Comenta aquest fragment:

Encara no m'havia alçat, que vaig notar, per primera vegada, la sensació. La sensació que hi havia algú observant-me, respirant al meu costat. Vaig sentir un estremiment i va augmentar la gelor, física i psíquica, de soledat i encongiment. Va anar reforçat per un soroll. Alguna cosa ben bé inaudible, ben bé inintel·ligible. Una veu a l'altra banda de la porta de la torre (pàg. 24)

15. Quina és la relació que s'estableix entre el fantasma i el protagonista?
16. Quin és l'objectiu del fantasma? Què és el que fa per complir-lo?
17. L'autor introdueix prolepsis (avançaments argumentals de la narració) mig encobertes al text. Amb quin objectiu?
18. Ficció i realitat es bescanvien a la narració, fins al punt que no sabem ben bé on comença la realitat i on comença la ficció. No obstant això, podries esbossar breument i a grans trets quina és la línia argumental que s'adiu més a la realitat i quina més a la sobrenatural?
19. Quin és el mòbil que duu alguns dels personatges a intentar l'assassinat? Hi ha alguna mena d'interès material en aquests moviments?
20. Quina és l'opinió de l'autor a propòsit de l'especulació urbanística? Podries establir algun paral·lelisme amb la vida real?
21. De quina manera l'autor ens aclareix l'explicació de la història de la casa?
22. Quina funció tenen les dues notícies periodístiques que el protagonista descobreix a l'hemeroteca en el desenvolupament i el desenllaç de la història? L'autor es recolza també en altres elements o personatges per tal de desembolicar la línia argumental de la narració?
23. En què són diferents el somni del protagonista i les notícies del diari?
24. L'autor real (Francesc Gisbert) mira de fer creure al lector que es fon o es confon amb el narrador virtual (autor model) de la història. Amb quina finalitat? Comenteu aquests dos fragments:

No sols et recordaré jo, sinó altra gent. A mi m'agrada molt llegir i també escriure. Et prometo que un dia escriuré un llibre on parlaré de tu i de l'estiu que hem compartit. (pàg. 90)

Sobre el moble que hi havia prop del quadre d'Alicia, vaig deixar un llibre i me'n vaig anar. Ara, tant Alicia com jo hem complit les nostres respectives promeses. El llibre portava el títol d'El fantasma de la torre. (pàg. 127)

LA NARRACIÓ I LA SEUA RELACIÓ AMB LA LITERATURA I EL CINEMA

1. Podríeu esmentar algunes obres clàssiques de la literatura catalana o de literatures pròximes que puguin ser adscrites a la literatura fantàstica? Quins paral·lelismes hi trobeu amb *El fantasma de la torre*?
2. Comenteu els elements fantàstics d'alguna d'aquestes obres i espigoleu-hi les similituds i/o dissimilituds amb *El fantasma de la torre*:
  - *Cròniques de la veritat oculta*, de Pere Calders
  - *Mecanoscrit del segon origen*, de Manuel de Pedrolo
  - *Tretze campanades*, de Suso de Toro

3. El cinema ha desenvolupat a bastament el fantàstic. Recordeu alguna pel·lícula que hàgeu vist darrerament amb un argument semblant al de l'obra que analitzem? Busqueu-hi línies i motius argumentals semblants als del llibre. Llegiu aquest fragment i mireu de trobar-hi algun motiu que us remeta a alguna pel·lícula que hàgeu vist:

A més a més, vaig fer una descoberta que em desconcertà. I era que el somni passava sempre a la mateixa hora, o almenys, jo m'hi despertava sempre, si fa no fa, cap a les tres de la matinada. N'estava cert perquè sovint percebia les tres campanades d'un rellotge de paret. Un rellotge que no sentia ni havia vist mai de dia, enlloc, però que en la quietud de la nit, escampava el so llunyà i entristit de tres campanades (pàg. 44)

4. Si en la resposta anterior, no heu esmentat alguna de les pel·lícules que tot seguit indiquem, feu la mateixa operació indicada a l'ítem anterior:

- *Trece campanadas*, adaptació cinematogràfica de Xavier Villaverde sobre l'obra homònima de Suso de Toro.

- *Los otros*, d'Alejandro Amenábar.

5. Després de veure qualsevol d'aquestes dues pel·lícules, comenteu amb el professor i amb els vostres companys les característiques del gènere fantàstic (Com que es tracta de fer un fòrum amb els alumnes, fóra convenient desenvolupar aquesta activitat a classe).

- Quins són els recursos que s'hi fan servir per tal de crear un clima d'intriga i de suspens?
- Detecteu els paral·lelismes, les similituds i les diferències en el tractament dels motius que s'utilitzen a la pel·lícula i al llibre.
- Mireu de localitzar les diferències entre el llenguatge cinematogràfic i la literatura.

6. Sabríeu indicar les diferències i les similituds entre el gènere fantàstic i el de terror?

ANÀLISI LINGÜÍSTICA

1. Expliqueu el significat de les locucions i de les frases fetes següents (recolzeu-vos en el context en què apareixen):

–"Tenia la mà trencada" (pàg. 10)

–"Ma mare acaba d'arribar baldada de la faena" (pàg. 11)

–"Entràrem a l'hotel arrossegant maletes i fardells, com una riuada eixida de mare" (pàg. 13)

–"...dona de poca fe, va cridar el pare, més coent que un all..." (pàg. 16)

–"...nosaltres repartíem martellades i destraldades a matadegolla" (pàg. 20)

–"Açò, però, no la convertia en una d'aquestes fadrinotes arrapaltars per vestir sants. Ans al contrari, feia l'efecte de ser una dona de món" (pàg. 25)

–"Però com que ningú és profeta a sa casa, ací era una completa desconeguda. Entre els entremesos i les postres em va resumir la seua vida i miracles, amb bateig, comunió i primeres aventures amoroses incloses" (pàg. 25)

–"Això de treballar de valent en una època en què acostumava a no fer un brot, m'havia baldat els músculs i capolat els ossos" (pàg. 28)

–"...li faltava un bull i potser caduquejava" (pàg. 33)

–"parlava més que alenava" (pàg. 33)

–"A mi mai no m'han agradat les xiques estiradetes i carasseres" (pàg. 36)

–"...ajuntava les paraules i feia botiges" (pàg. 36)

–"En sentir parlar de somnis crec que se'm va trencar el color del rostre" (pàg. 42)

–"Dandi es va girar cap als meus pares, fet un lluquet." (pàg. 67)

2. Indiqueu de quina figura retòrica es tracta i amb quina finalitat la fa servir l'autor:

–"era un dels socis d'honor (...) del selecte club de l'Oficina Municipal de Desocupació" (pàg. 10)

–"Tenia l'honor de treballar de dona de la neteja" (pàg. 10)

–"I el meu germà i jo torrats i rabiüts..." (pàg. 12)

–"A la torre només podia accedir-se per una porta ferrada de bronze, pesada i verdinegra. Una porta que et mirava des del final del passadís com un ull sinistre i inquietant. Una porta sempre tancada a pany i clau" (pàg. 24)

–"amb una calor que badava els bancals i fregia les pedres" (pàg. 84)

–"...les roques, que rugien com feres famolenques" (pàg. 85)

3. Algunes paraules i expressions que usa l'autor són característiques d'un determinat àmbit dialectal, més o menys restringit. Podeu indicar quin és l'abast territorial que abasta cadascuna d'elles i a quin dialecte o subdialecte pertanyen? Podríeu indicar-hi també l'equivalent en estàndard?

–rabiòles (pàg. 11)

–mormolons (pàg. 11)

–reballar (pàg. 19)

–atarantat (pàg. 20)

–desqueferada (pàg. 31)

–ensulsir-se (pàg. 34)

–bonegar (pàg. 52)

–arruixons (pàg. 56)

–escampar el poll (pàg. 58)

–quememjar (pàg. 94)

–a camallades (pàg. 95)

–doctorejar (pàg. 108)

–"...tots tres ens vam quedar mocats" (pàg. 110)

4. Un dels personatges es caracteritza per una manera molt particular de parlar. El sabríeu adscriure a algun dialecte en concret? Per què parla així? Quina funció té en la narració?